

grada Fontainebleau in 24 ur pozneje so ga na otoku Malti zopet vjeli — toraj več ko 300 milj daleč od tam! To dá toraj 12 $\frac{1}{2}$ milje na uro, se ve, ako je sokol brez počitka vedno po zraku letel. Te živali nikdar po noči ne letajo. Mislimo si najdaljši dan, potem naraste hitrost, s katero je rezal zrak, najbrže do 15 milj! Ako ticam potovalkam damo le 10 milj na uro, kako naglo zamorejo pač najdaljša potovanja dokončati! Ugodni vetrovi jih potisnejo včasih za 6, 10 milj v eni uri, celo za trikrat tako daljo naprej.

Slovstvene stvari.

Najnovejša slovenščina.

II.

Grda spaka šče me je zadnjič prisilila, da sem kmalu sklenil svoje jezikoslovne opazke, ker mi je vzela veselje do vsakega daljnega pisanja. In kaj ne bi! Ko se vidi, kako se dan današnji pači in grdi naš mili jezik z nepotrebnimi in odurnimi novotarijami, ki se prodajajo za dragoceno starino, zgrabi človeka pravična jeza zoper tako počenjanje. Mi Slovenci smo res „gens novarum rerum cupida“; kar je novo skuhan, nam je tudi precej dobro; pa tudi, kar nam je danes novo, to nam je jutri že zastarelo. Dokaz tega so nam nekatere besede in oblike, ki so se v zadnjih letih k nam priklatile, pa se zdaj že spet po „šub“ pošiljajo nazaj, na pr. nej namesti ni, nejsem m. nisem itd. In tako je zdaj v našem slovstvu veden dir in daj, da sedanjo dōbo lahko imenujemo „slovstveno revolucijo“. Al nič se ne bojmo; ne udajmo se! Sicer kakor politične revolucije škodijo državam in jih pogublajo, tako tudi naša slovstvena revolucija škodi našemu slovstvu in ga podira; pa kakor za polit. prekucijami nastopi po navadi boljša, mirnejša dōba — in sicer spet po starem — tako upamo, da bode tudi na slovstvenem polji na zadnje vendar-le premagala pisava slovenska. Stari prekucuhi se v mirnih časih ali povrnejo v privatno življenje, ali pa se tudi oni vdajo sili časa.

Rekel sem, da mi je bila zadnjič spaka šče vzela vse veselje k daljnemu kritikovanju. Zato pa sem bil prav vesel, da sem se je bil odkrižal. Pa na svetu je že tako, da veselje le prehitro mine, in ko se človek spravi iz ene zadrege, čaka ga že druga nesreča. Tako se je tudi meni godilo. Komaj vzamem spet neko novo knjigo v roke, že spet naletim za ravno isto besedico še na drugo pošastno obliko ešče. Sprva nisem vedel, kaj je to, iz konteksta pa sem posnel, kaj pomenja.

Pa zdaj le dalje, ker drugače mi sl. vredništvo gotovo skrajša članek, da porabi prostor za druge važne stvari, posebno pa za volitvene zadeve!

5. *Vsaj — konči.* Pred vsako mladoslovensko besedo, o katerej hočem govoriti, stavim tudi slovensko, ker drugače bi jej častiti bralci večidel težko uganili pomen. To vem iz lastne skušnje, ker sem jih tudi jaz spoznal le iz zveze, v kateri stojé z drugimi besedami v govoru. Ta konči tedaj, katerega mrgoli vse polno v nekaterih spisih, pomenja vsaj. Odkod pa je? Vidi se mu precej, da mora biti izpeljano iz poštene slovenske besede konec; ali kako? in kako pride k temu pomenu? — tega nihče ne zna. Še gosp. O. C. o tem v „Vestniku“ nekaj tako menca, da na zadnje še sam sebi ne verjame, ter kliče: „O fortunatos, — bona si sua norint!“ Če pa še patroni mladoslovenske pisave svojih ljubčekov ne morejo zagovarjati, gotovo jih nam to ne priporočuje, in z dobro vestjo jim lahko rečemo: anathema! Omenjena oblika pa je kaj čudna, in meni vsaj ne pride zdaj na misel nobena druga beseda, da bi se jej lahko na stran postavila. Pa vse to nič ne dé;

„mladi“ vendar besedico vsaj zametavajo in rabijo skoro izključivo konči. To je res huda „dialektomanija“! Kajti konči se mi zdeva ravno tako, kakor imajo na pr. slovenski sosedje Lahov za ta pomen besedo manjkor. Tudi ta bi se dala izpeljevati iz slovenskega manjkati ali manj (in še čisto slovenski r na konci!), če ne bi bilo znano, da je vzeta iz laškega. Vsakemu svoje: končikavci naj le govore svoj konči; mi pa pišimo vsaj, kakor se sploh govori.

6. *Kakor — kakti, kakoti.* Spet provincijalizem! Res, da s tem si pridobi jezik eno obliko, pa je li to pravi dobiček? Jaz menim, da ne, temveč le en korak dalje k tisti dobi „ko govorili bomo“ itd. Končni r je lastnost edinega slovenskega jezika in stoji na mestu staroslovenskega že (kakože), zato bi ga mladoslovenski po svojem načelu prav za prav morali izpuščati iz svoje pisave; pa ne! Tu delajo izjemo in si k tej obliki še drugih oblik iščejo, ter pišejo: kakti, kakoti m. kakor. Katera oblika je bliža toliko zlorabljeni stari slovenščini in bolj razumljiva narodu, naj vsak sam sodi. — Sem menda spada tudi besedača morti, ki je pa, odkritosrčno povem, jaz ne razumem; — mogoče m. morda; ka-li? Srečni Slovenci, ki tako svoj jezik bogatimo!

7. *Jači, jakši — jačiši.* Naš jezik je gotovo pomanjkljiv v tem, da za superlativ nima samosvojne oblike, ter si mora pomagati s komparativom in z besedico naj. Pa veseli se, jezik slovenski, kajti tudi temu so kos mladoslovenski „pisci“. Jačiši! Ali ni to nov superlativ? Meni se zdi, da, ker jači je že komparativ. Tedaj treba pisati dosledno boljšiši, večiši itd., mesto najboljši, največi itd. Najdolžiši, najblažiši pa, kakor se bere pri taistih pisateljih, mora biti po mojih še viša stopinja, nekak archisuperlativ, s kakoršnim se gotovo ne more ponašati noben drug narod. Ali ni imel prav Prešeren, ko je pel: „Prekosili res bomo vse narode“? — Pa pustimo šalo na strani, in spoznajmo, da oblike jačiši, najdolžiši, najblažiši itd. so strašne napake proti slovnici. Na noben način se ne dadó pravilno napraviti. Poskušajmo nekoliko: jak, s pristavkom ši je jakši; z ji pa jači (m. jakji); z iši ali ejši pa bi bilo k večemu jakiši ali Jakejši, ker ni nobenega pravila, po katerem bi se k pred i ali e spreminjal v č (razen v nekaterih podnarečjih, na pr. junači, m. junaki; roče m. roke itd.). Ravno to veljá o obliki blažiši in o vseh drugih takih pokvekah. Zato slovnico, slovnico naj bi se nekateri rajši boljše učili, nego da vpeljujejo novo šaro in da se s svojo prenapeto pisarijo štulijo!

(Dalje prihodnjič.)

Volitvene zadeve.

Na Štajarskem.

Prečastiti gosp. France Kosar, kanonik v Mariboru, ne le iskren domoljub, temveč tudi izvedenec v političkih vednostih, in kar dandanes je redka stvar, poštenjak skozi in skozi, ki ne bo šel na Dunaj zato, da bi kako bolje službo za-se iskal, je, od osrednega volilnega zbora v Mariboru za kandidata stavljen, volilcem dotičnega volilnega okraja razposlal okrožnico, v kateri, ko je naštel 3 stranke, ki bodo na volišču delovale (nemška liberalna, slovenska liberalna in pa avstrijska pravna stranka), govori volilcem dalje tako le:

„Ako me Vaše zaupanje pokliče v državni zbor, Vam izpovedam odkritosrčno, da bodem stopil v vrsto zastopnikov pravne stranke; in z združenimi močmi se hočemo lotiti svetega posla: v vsakem obziru braniti pravico in pobijati krivico.

Županova skrb mora biti, da se posredovalstvu izročena opravila brez pomude in redno opravljajo.

Nadzorovanje posredovalstva.

§. 25. Posredovalstvo stoji pod postavnim nadzorstvom za občinske naprave.

Sodnijske gosposke imajo pa tudi nalogo, posredovalstvom po potrebi poduke dajati ter se za odstranjenje zapazjenih napak na politično gosposko obrniti.

Ta naj ali po lastnem področju učini, kar je primerno, ali naj se pa z deželnim odborom zaradi potrebne pomoči dogovori.

Posebne določbe.

§. 26. V velikih ali močno obljudenih občinah se smejo za poedine oddelke občinskega okrožja posredovalstva postaviti.

§. 27. Tudi več občin enega sodnijskega okraja se more združiti, da si postavijo skupno posredovalstvo. Dotično združenje se mora deželni vladi predložiti v potrjenje po dogovoru z deželnim odborom.

Posebno ima to združenje zadevati sedež posredovalstva, način opravljanja in razdelitev stroškov in določbo občinskega predstojnika za podpisovanje uradnih bukev in uradnih listin.

§. 28. Ako se postavi tako skupno posredovalstvo, ima skupščina odbornikov dotičnih občin zaupne može voliti.

Ta skupščina ima tudi, ako se ni kaj drugega sklenilo, vse pravice in dolžnosti na sebi, katere imajo drugi občinski odbori nasproti posredovalstvom svojih občin.

Ta skupščina se shaja na poziv vodje posredovalstva po nasvetu odbora ene izmed vdeleženih občin, ali pa na poziv politične gosposke.

Tej skupščini predseduje župan, ki je v tretjem odstavku §. 27. zaznamovan.

Za veljavnost sklepov mora biti večina udov nazočih in nadpolovična večina glasov pričujočih.

Konečne določbe.

§. 29. Kjer se v tej postavi govori od občinskega odbora, se ima vselej pod to besedo razumeti občinski zastop, ki izvršuje pravice občinskega odbora, dasitudi ima drugo imé.

Postava

za obravnavo malih pravnih reči (Bagatellverfahren).

Ta postava je s 1. oktobrom veljavna postala. V to obravnavo spadajo pred vsem take pravde v denarnih rečeh, katere — brez obresti in drugih pristojb — ne presegajo 25 gold., ali pa pravde za take reči, ki so tolikošne vrednosti. Če je pa obema prav, se more obravnava na tej kratki poti tudi raztegniti na tirjatve do 500 gold. Obravnava je ustmena in očitna kar naravnost pred sodnikom brez dolzih pisarij.

Podučne stvari.

Ozir v preteklost, sedanost in prihodnost.

Preteklost stavimo do konca 18. stoletja, v sedanosti živimo sedaj, in kar pride po njej, je nam prihodnost.

V preteklosti se je človeštvo večidel vkvarjalo s porabo materijalnih moči; na duševni napredek je malo kdo mislil, in tako je večidel vse pri starem ostalo. Samc iznajdbi smodnika in tiska ste vojskovanje in množenje vednosti nekako predrugačile. Kar je oče znal,

je sin posnel, in se tega strogo držal. Za vse drugo ni mu bilo nič mar brez prevdarka, je li dobro in pravo ali ne. V nadlogi ali zadregi je sosed sosedu veliko-dušno na pomoč priskočil, in tako se je patrialhalno živelo. Potrebe bile so majhine; večidel vsak gospodar si je domá pridelal in napravil, kar je za-se in za svoja družeta potreboval, in tako mu je bilo le malo denarja treba za davke in druge reči. Vlada je opravljala vse svoje dolžnosti z malimi stroški, toraj je tudi le malo davka zahtevala. Tudi osebne potrebščine bile so redke in pa nizke cene.

V sedanosti se je vse predrugačilo. Iznajdba parne moči, parobrodov, železnic, telegrafa, raznih strojev, napredovanje v izurjenji duševnih moči, množenje vojaščine, uradniške prenapredbe in strašansko množenje uradnikov je vse predrugačilo. Vladne in osebne potrebe so se močno poveksale, denarja je dosti več treba; toraj mora vsak človek, vsak stan misliti na to, kako bi bilo mogoče, vsem potrebam zadostiti; kmet mora prevdarjati, kako je mogoče iz svojega posestva več in boljšega pridelka dobiti kot do sedaj, rokodelci in umetniki drago blago cenejše izdelovati itd. Vse to tirja telesno in duševno napredovanje, izurjenost obojih moči. Za vse to so razne šole utemeljene, kjer je vsacemu mogoče si potrebnih vednosti prilastiti; al po dokončanih šolah se tudi priden dijak še ni do dobrega izučil; on se mora praktično vaditi v tem, kar se je teoretično učil. Tudi mora vedno paziti, kako se drugod v raznih rečeh napreduje, sicer zaostane, in ne more dohajati drugih.

V sedanosti se je tudi predrugačilo kaznovanje hudodelstev. Iz prenapetega kaznovanja se je stopilo v premilostno ravnanje s hudodelci. Ječe, mesto biti kaznice, so pitanice, zato marsikter izpuščen hudodelnik gleda, da sopet kmalu nazaj pride, vsaj je v ječi z vsem dobro preskrbljen. Ta napačna naprava dela vladi spet le jako dosti nepotrebnih stroškov! Ubogo ljudstvo pa mora vse z velikimi davki zdržati, med tem, ko najtrdnjše moči v vojaščini in v ječah tiče, polje-delec včasih za noben denar delavcev ne more dobiti.

Kam neki pridemo v prihodnjih časih? Če bode „svoboda“ današnjega časa tako se razcvetala, kakor so nam jo na Francoskem pokazali, najbrže na internacionalni socializem! V marsikaki podobi se vže kaže. Nepremožni vzame sosedu kar mu pristuje in kolikor more; on vadi svojega otroka koj iz majhnega, vele-vaje mu: „glej, da kje dobiš drv, sadja, krompirja itd.“ Taki ljudje se z mladega vrinejo v misel, da si smejo vse prilastiti, kar vidijo in si poželé. Sosed rad ali nerad moraš jim dati, kar zahtevajo, ako ne, si si gotov petelina na strehi. Malo časa še tako naprej, in socializem je na pragu!

Zadnji čas je tedaj, da vlade vkrenejo, kar se tiče kazenske postave in kaznovanja, na ostrejšo pot, da bodo hudodelstva kaznovana, ne pa hudodelci v pitanje vzeti.

Dr. J. Orel.

Slovstvene stvari.

Najnovejša slovenščina.

II.

(Dalje.)

8. *Življenje* — *žitek*, *žizen*. Ne bom se tu spuščal v preiskave ali prepire zastran pisave: življenje ali življenje; naj le povem, da po mojem prepričanju je življenje izpeljano iz glagola živeti in pomenja: Leben; življenje pa je iz glagola živiti in pomenja: Nahrung, hrano; pa vendar pišem življenje, ker se le tako govori. Čudno pa je, da ravno tisti, ki so bili

začeli pisati življenje, zavrgli so vže tudi to, ter rajši pišejo žitek, žizen. Prvo je ogersko, drugo pa staroslovensko — da le ni navadno, pa je že boljše! Ko jim pri besedi življenje in pri nekaterih drugih oblika je ni menda po volji, kujejo si med tem brez števila novih imen na je, kar je proti duhu slovenskega jezika, posebno če so izpeljana iz perfektivnih glagolov, kakor so: razkritje, podstatje itd. Memogredé naj omenim, da oblika slovenskost mi je tudi čudna nova prikazen, ki nima še para. — Ubogo življenje! Še tako si kratko, in vendar te nekateri zmirom bolj krajšajo, prej v življenje, potem v žitek, žizen — Bog vé, kam še pridemo!

9. Oče — otec. O besedi otec mesto oče, kakor tudi o besedi žizen mesto življenje in o marsikateri drugi veljá to, kar je rekel (v „Glasu“) gosp. prof. Št. Kociančič o besedi trebé mesto treba, namreč, da je stara krpa ali zaplata na novo sukno. Ne smesimo sami sebe! — K temu hočem pristaviti le še en analogičen izgled iz italijanskega slovstva. Italijanskega slovstva in jezika zlata doba je bila v XIV. stoletji, ko so živeli in pisali Dante, Petrarca, Boccaccio itd., in res je jezik teh pisateljev izvrsten. Pa vendar se Lahi dandanes njihovih oblik ne držé, ampak se novih poslužujejo, pa tudi odmrle besede z novimi, živimi nadomeščujejo, kakor uči že zdrava pamet. Nekateri pa, in med temi posebno P. Cesari (sicer izvrsten pisatelj) skušali so tudi naših dni rabiti le take besede, ki so bile takrat (v XIV. stol.) v navadi; pa zdrava kritika je njihovo pisavo zavrgla in ostali so na samem, če tudi današnja laška pisava od one 14. stol. ni toliko različna, kakor sedanji naš jezik od staroslovensščine. Omenjeni P. Cesari je v svojem govoru o Kristusovem trpljenji rabil besedo „carogna“, ki je v 14. stoletji v ital. pomenjala mrtvo truplo, sedaj pa pomenja le mrho, ker za mrtvo truplo se rabi samo beseda „cadovere“. K takim ostudnostim utegnemo tudi mi priti, če se ne varujemo prenapetosti.

10. V koš smeti vrzimo danes še neprijetne besedure najnovejše ère slovenskega slovstva, kakor so: nalik (ali ni to „na glih?“), inem, dakle, obitelj, jednoč, nekoč, naravnoč, soč, uprav, stoprv (sladka besedica!) itd. itd. Kdo bi se neki z vsako posebej vkvarjal? Kakor so vse iz enega razloga (iz dialektomanije) prišle na dan, tako jih tudi vse iz enega razloga odpravimo; in ta razlog je, da niso slovenske. Mi smo Slovenci in zato pišimo slovenski; novih, nenavadnih oblik se poprimimo le tedaj, če so res dobre in potrebne in če jezik lepšajo. Če pa nekateri „pisci“ vendar hočejo po svoje pisati, naj pišejo svobodno, le to naj vedó, da jih mi ne posnemamo, ter jim njihovo vsiljeno robo pošljemo nazaj.

K sklepu naj navedem danes en stavek mladostenske pisave, da se tisti čast. bralci, ki nimajo priložnosti ali volje, si jo v originalih ogledati, prepričajo o njeni lepoti in o pravem slovenskem duhu, ki veje iz nje. Glasí se tako-le: „Ostro vrezavajoč, vestno preiskavajoč ter pretehtavajoč, na tenko, sodeč točno ter odločno, označavajoč resnično, nikir boj nemešajoč niti jih prelivajoč, takov je S. v vseh svojih mislih, takov v vseh svojih besedah.“ (Vestnik, I. t., 2 št.)

Kaj ne, kako lepo to zvoní?

J. K.

Zabavno berilo.

Bismark in peklenšček.

Nedavno so v Achen-u na Pruskem na uličnih vogalih našli sliko, na kateri se je videla cerkev ovita z debelo vrvijo, katero je Bismark na vso moč vlekel.

Zraven njega pa stoji hudič in pazljivo gleda, kaj Bismark dela, in ga praša, kaj da dela? Cerkev moramo s poti spraviti — mu Bismark odgovorí. — Tako! cerkev hočeš s poti spraviti? in kako dolgo, misliš, da bodeš s tem opraviti imel? V 3 ali 4 letih, mislim, bo to vse storjeno, — mu zavrne Bismark. — Dobro srečo! — mu odgovorí peklenšček — jaz se napenjam že čez 1800 let, pa še nisem nič opravil. Če se tebi to posreči v 3 ali 4 letih, no, potem se ti vsedi na moje mesto — odgovorí hudič Bismarku. „Vaterl.“

Poslano.

Svojim rojakom!

„Slovenski Narod“ me je počastil z obširnimi vvodnim člankom pod naslovom: „Dr. Costa in njegove zasluge za slovenski narod“. V tem članku našteva vse pregreške, katerih sem se krivega storil.

S „Slov. Narodom“ poštena polemika ni mogoča. Vsak drug stavek tega lista je laž, namesti dokazov pa rabi psovke, katerih je tako poln, da noben drug časnik na celem svetu ga ne prekosí v tem. Bodimo zadovoljni, da je naš jezik malo razširjen. Kako bi se morali sramovati mi Slovenci, ko bi izobraženi narodi vedeli, kako neotesano in neolikano piše slovenski zastopnik „omike“. Zato ne časniku „Narodu“, temveč le svojim rojakom hočem razjasniti one pregreške, katerih me dolží „Narod“.

1. Najhujši pregrešek je „breztaktnost“ moja pri tako imenovani „sokolski stvari“ 1867. leta. — Dala bi se o tem pisati cela knjiga z nabranega obširnega gradiva, ki ga imam; svet bi se čudil, ko bi slišal vso zgodovino te stvari, in vse, kar se je pred in za kulisami godilo. Al to prepuščam prihodnosti. Zdaj po pregovoru „nemo judex in causa propria“ hočem v svojo brambo se sklicavati le na rabsodbo gotovo popolnoma objektivnega poročevalca, namreč na — spis „Slov. Naroda“ samega, ki je v prvem tečaju 1868. leta 16. in 18. aprila prinesel obširen voden članek pod naslovom „Dr. E. H. Costa“, v katerem „hladnokrvno sine ira et studio“ svoje mnenje izreka o „sokolovski“ obravnavi. Koj v začetku (nerad ponatisnem te besede, al potrebno je, toraj naj mi bralci to prizanesajo) piše „Narod“ tako-le:

„Pri vseh teh „strašnih“ dogodkih nas je gotovo najbolj zanimala krivnja ljubljanskega župana, in prišli smo do tega rezultata, da ima on dva ogromna pogreška, katera prekosita v očéh naših sovražnikov najhujša hudodelstva in katera edina sta bila izključljivo kriva vsega napadanja in obrekovanja: prvič, da je dr. Costa skoz in skoz národen mož; drugič pa, da je mož poln talenta in najobširnejšega znanja, da je on v zbornicah večni strah vseh kulturo- in nekulturonosečih protivnikov, katerim je „der stets gewandte und schlagfertige Redner“, kakor ga je enkrat „Tagespošta“ imenovala. To ste dve edini hudodelstvi, ki ne spadate sicer pod noben paragraf, katerih mu pa nikoli nikdar noben protivnik ne odpusti, in vsled katerih ne bi ga nikdar nobena nemškutarska porota za nedolžnega spoznala. Parola našim sovražnikom je: vničiti tega moža na kateri si bodi mogoči način, kjer bi se jim le mala priličica pokazala, kajti on jim je vsled navedenih vzrokov eden najnevarniših antagonistov. Ta prilika, kakor so si možje mislili, se je najugodnejše v sokolovskem metežu ponudila in z nepopisnim entuzijazmom so za njo zgrabili. Cela sokolovska stvar je bila navadna ponočna hajka ali kakor mi Štajarci pravimo „praska“, ki se po vseh tako velikih mestih, kakor Ljubljana, na celem svetu skoraj gotovo vsako noč prigodí, kedar ga imajo ljudje malo v glavi.“